

ВІДГУК
офіційного опонента про дисертацію
Стрельченко Ксенії Сергіївни
«Номінативний простір MYSTERY:
лінгвокогнітивний та лінгвосеміотичний аспекти
(на матеріалі англомовних художніх творів XX-XXI ст.)»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук за спеціальністю
10.02.04 – германські мови

«Таємниці не існує», – стверджує Л. Вітгенштейн, з яким сперечаються представники інших філософських шкіл, заявляючи: багато що свідчить на користь того, що таємниця, яку неможливо опанувати через знання, пронизує усе наше життя. Таємниця не тотожна повному мороку, і внутрішньо вона безмежна – на відміну від *проблем* як обмежених для розуму задач. Таємниця, вважає Г. Марсель, – не *секрет*, який розгадують для себе: вона може відкритись лише тому, хто здатен зосереджуватись, і не слід прирівнювати її до повністю непізнаваної сутності: таємниця – це їжа для розуму, а не джерело заборон, які накладаються на розум. Таємниця є іманентною характеристикою буття, і дух людини, якщо він відкритий реальності, відкривається для таємничого. Таємниця може частково відкриватись, може закликати увійти в себе, залишаючись при цьому непізнаною сутністю. Але вона відкривається серцю та орієнтує пізнання, пропонуючи людській природі та свободі досягти більшої духовної глибини.

Загалом, таємниця – це те, про що людина не може дізнатися, але завжди прагне розгадати. І саме такий когнітивний рух робить у своєму дослідження К.С. Стрельченко, поставивши за мету розгадати широкий спектр таємниць мови і людської свідомості шляхом здійснення багатоаспектного аналізу різнорівневих одиниць сучасної англійської мови, що утворюють номінативний простір MYSTERY (с. 18).

Звернення авторки рецензованої дисертації до проблеми мовної репрезентації ТАЄМНИЦІ як енігматичної сутності, що конститує одну з

універсальній людського буття, вбачається вмотивованим і актуальним як з точки зору соціальної, так і з боку суто лінгвістичної доцільності. Адже, антропоцентризм та функціональна спрямованість сучасної мовознавчої парадигми вимагають від дослідника пояснення того, яким чином та в якому напрямку рухається закодована у мовних формах різних рівнів людська думка, які ментальні механізми керують номінативною діяльністю людини, які пакети знань розгортаються за послідовністю мовних знаків, що їх використовує людина у процесі соціальної взаємодії. Саме в такому ракурсі виконана подана до захисту дисертація, саме завдяки такому фокусу дослідження її автор – К.С. Стрельченко – послідовно та поступово вирішує цілу низку різнопланових за своєю спрямованістю завдань, і саме такі фокус і ракурс дослідження свідчать про його наукову вагомість і теоретичну значущість.

Моделюванню матриці концептуального простору MYSTERY та встановленню закономірностей її семіотичної кореляції з елементами номінативного простору ТАЄМНИЦІ на рівні семантики, структури та прагматики досліджуваних мовних одиниць передувє проведений дисертанткою ретельний аналіз феноменологічної сутності ТАЄМНИЦІ та опрацювання значного арсеналу теоретичної наукової спадщини: вибудовуючи методологічне підґрунтя своєї гіпотези, К.С. Стрельченко скрупульозно вивчає розмаїття думок з проблематики соціально-гуманітарного знання – теорії систем і лінгвосинергетики, лінгвоконцептології, фреймової семантики, теорії концептуальної метафори та метонімії, лінгвосеміотики, лінгвоаксіології, теорії міфологічно орієнтованого семіозису тощо; критично зіставляє, порівнює та узагальнює їх, підпорядковуючи поясненню власних міркувань та припущень (Розділ 1).

Аналізуючи англomовну репрезентацію концепту ТАЄМНИЦЯ у декількох різноманітних вимірах – когнітивному, семіотичному та суто лінгвістичному, К.С. Стрельченко детально пояснює специфіку однієї іпостасі досліджуваного феномену в термінах його іншого аспекту. Так, у

Розділі 2 дисертантка моделює внутрішню організацію концептуального простору MYSTERY, представляючи його сценарні трансформації та встановлюючи базові моделі концептуалізації, в т.ч. через засоби вторинної номінації. Розділ 3 логічно доповнює та експлікує наукові здобутки К.С. Стрельченко за рахунок творчої та обґрунтованої інтерпретації структурно-семантичних характеристик складників аналізованого концептуального простору і пояснення їх прагматичного потенціалу, що надає авторці можливості виявити тактико-стратегічне наповнення сценаріїв ПРИХОВУВАННЯ й РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТАЄМНИЦІ.

При цьому дисертантка наочно демонструє, яким чином вміле поєднання різноманітних понять та методик, розроблених представниками різних наукових шкіл, дозволяє їй побудувати стереотипні моделі, в надрах яких кодується глибинний смисловий потенціал аналізованих різнорівневих мовних одиниць. Поринаячи у ці глибинні змісти, дослідниця пояснює, яким чином загальні образ-схеми людської свідомості структуруються в ментальному просторі англomовного автора у певні концептуальні схеми, синтезуються, створюючи концентровану образність, і виходять на поверхню у вербальній формі лаконічних, але змістовно дуже містких мовних утворень. Останні репрезентують знакові системи різної природи як потужні осередки смислового напруження, що надає широке поле як для номінативної діяльності їх адресанта, так і для інтерпретативної діяльності адресата (читача або дослідника).

Загалом, наведені вище думки не є вичерпними, якщо говорити про позитивні якості дисертації К.С. Стрельченко. Запропонований авторкою варіант вирішення поставлених завдань, залучений нею методологічний апарат та методичні прийоми дослідження можна з впевненістю вважати евристичними. На користь солідної ерудиції авторки, її здатності до проведення науково валідного дослідження свідчать послідовність у поясненні здобутих результатів, прозора логіка структурування роботи,

виваженість основних висновків та використання для їх обґрунтування значної кількості наочності, адекватний стиль викладення матеріалу.

Обсяг проаналізованого матеріалу (48 романів та 2 збірки оповідань загальним обсягом проаналізованих творів 14615 сторінок), солідна теоретична база дослідження (273 бібліографічні позиції) та вельми репрезентативний список із 50 джерел використаного ілюстративного матеріалу також демонструють здатність К.С. Стрельченко до проведення самостійної наукової розвідки, творчої інтерпретації існуючих наукових думок та емпіричного дослідницького матеріалу, її вміння підпорядкувати поясненню власних здобутків не лише філологічні поняття, а й категоріальний апарат і дані суміжних з лінгвістикою галузей знання.

Однак, цілком очевидним є той факт, що навіть за наявності зазначених вище позитивних рис рецензоване дослідження не позбавлене деяких спірних моментів, є відкритим для наукової дискусії та вимагає від авторки пояснення, уточнення та доказів своїх міркувань і висновків. З цього приводу висловимо декілька *запитань та критичних зауважень* стосовно представленої до захисту дисертації.

1. Дисертантка ставить перед собою доволі амбітні завдання для розв'язання, одним з яких є намір «уточнити визначення концептуального та номінативного просторів» (с. 18). Запитання: у чому саме полягає авторське уточнення зазначених концептів? Що нового привносить К.С. Стрельченко у їх численні визначення, якими вона оперує в тексті дисертації?

2. Інтерпретуючи концептуальний простір MYSTERY як складне суб'єктно-об'єктне утворення – інформаційну систему, що передбачає наявність наявності власне таємниці, особи, яка її приховує (утримувача), та особи, що її розв'язує (квестора), дослідниця зазначає, що «кожен з цих компонентів може бути визначеним лише в контексті системи» (с. 43). Мається на увазі вузький, *внутрішньосистемний*, контекст? Чи, можливо, слід долучити до структури аналізованої інформаційної системи ще й елементи більш широкого, *позасистемного*, ситуативного обумовленого

простору, який не прямо, а опосередковано впливає на модифікації конфігурацій та функціоналу цієї системи, визначаючи таким чином моделі її інтерпретації? Зокрема, пояснення багатьох з проаналізованих у тексті роботи прикладів були б прозорішими, більш зрозумілими та, відповідно, більш доказовими, якби чинники фонові (напр., соціокультурної, специфічно етнокультурної тощо) природи елементів розглядуваного концептуального простору також стали складовою наведених авторських інтерпретацій.

3. Уточнення та пояснення вимагають, на наш погляд, деякі з елементів змодельованого К.С. Стрельченко фреймового кластеру ТАЄМНИЦЯ та сценаріїв репрезентації його ключових вузлів. Так, не можна не погодитись із дисертанткою в тому, що сценарії РОЗВ'ЯЗУВАННЯ та ПРИХОВУВАННЯ ТАЄМНИЦІ як акціональні фрейми мають ідентичні конфігурації, проте протилежну спрямованість (с.с. 87-88). Однак, для розуміння специфіки спрямованості слід перш за все зрозуміти логіку конфігурації, а саме конфігурація цих фреймів видається не зовсім прозорою. Зокрема, доволі експліцитно в обох сценаріях прослідковується «вторинна акціональність» – [ХТОСЬ впливає на КОГОСЬ/ЩОСЬ]. Але де «первинна акціональність»? Які дії утримувач таємниці або її квестор виконують з ТАЄМНИЦЕЮ – використовують її в якості інструменту впливу і яким, до речі, є цей вплив – обов'язковим чи факультативним компонентом аналізованих фреймів? Чи є ТАЄМНИЦЯ об'єктом маніпуляцій з боку КОГОСЬ? Чи може ТАЄМНИЦЯ сама по собі стати суб'єктом і за яких умов?

4. Аналізуючи природу метонімічних моделей вторинної номінації елементів концептуального простору MYSTERY, К.С. Стрельченко стверджує, що використання прецедентних імен дозволяє окреслити онтологічні характеристики одного з актантів цього простору – квестора як особи, яка розв'язує таємницю (с.с. 132-133). Запитання: чи є наведені приклади, в яких притаманні Коломбо, Холмсу та Ватсону характеристики стають основою для розуміння діяльності реальних персонажів художнього

твору, ознакою їх онтологічного статусу? Можливо, зазначені якості апелюють більше до їх *поведінкової* моделі, і в такому разі використання прецедентних імен вербалізує іншу метонімічну схему – функціональні характеристики особи, яка розв'язує таємницю?

В цілому, зазначені вище запитання та коментарі не стосуються базових концептуальних засад дослідження К.С. Стрельченко, не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку її дисертації та мають дискусійний характер. Рецензована робота є самостійним завершеним дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані дані. Останні в сукупності сприяють поглибленню напрацювань у сфері когнітивної лінгвістики, лінгвосеміотики, теорії номінації, лінгвопрагматики. Своєю дисертацією К.С. Стрельченко пропонує авторські варіанти вирішення цілої низки мовознавчих проблем, серед яких питання моделювання ментальних процесів, покладених в основу мовленнєвої діяльності; кореляції концептів та мовних форм, що втілюють їх у тканині тексту; інтерпретації закодованих в поняттях людської свідомості глибинних змістів та їх контекстуального осмислення.

Дослідники та викладачі-практики отримають завдяки роботі К.С. Стрельченко вагомий гносеологічний поштовх для власних наукових та прикладних розвідок. Авторські надбання можуть бути використані у практиці викладання академічних курсів із лексикології англійської мови, прагмалінгвістики, лінгвістики тексту, спецкурсів з когнітивної семантики, лінгвосеміотики, лінгвоаксіології, лінгвосинергетики. Надбання проведеного авторкою рецензованої дисертації наукового пошуку також стануть у нагоді при написанні навчальних посібників та підручників з відповідних дисциплін.

Текст автореферату дисертації К.С. Стрельченко змістовно повністю відбиває її основні положення, а найбільш вагомі результати та здобутки всебічно висвітлено в 11 одноосібних авторських публікаціях загальним обсягом 6,43 друкованих аркушів. Загалом, 10 наукових форумів, у т.ч 7

міжнародних, стали свідками обговорення представлених у дисертації розвідок, що також свідчить на користь доволі репрезентативної апробації поданої до захисту дисертації.

Критичний аналіз роботи в аспекті її актуальності, наукової новизни, фундаментальності дослідження, теоретичної значущості, практичної цінності та валідності отриманих результатів дають право вважати, що дисертаційне дослідження «*Номінативний простір MYSTERY: лінгвокогнітивний та лінгвосеміотичний аспекти (на матеріалі англомовних художніх творів XX-XXI ст.)*» виконане згідно вимог п.п. 9,11,12,14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 656 та від 30.12.2015 р. № 1159, а його автор – *Стрельченко Ксенія Сергіївна* – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Л.В. Гнаповська

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Навчально-наукового інституту бізнес-
технологій «УАБС» Сумського
державного університету

